

КНИГА ПРАЦЬ ВЕЛЕТНЯ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА

Побачило світ видання: Таранушенко С.А. Наукова спадщина. Харківський період. Дослідження 1918-1932 рр.: монографічні видання, статті, рецензії, додатки, таранушенкознавчі студії, ілюстрації, довідкові матеріали / упоряд. О.О.Савчук, М.М.Красиков, С.І.Білокінь; передм. С.І.Білоконя; підготовка тексту та прим. О.О.Савчука, М.М.Красикова; авт. післямови та наук. ред. М.М.Красиков. - Харків: Видавець Савчук О.О., 2011. - 692 с., 702 іл. - (Серія "Слобожанський світ". Випуск І).

У передмові "*Велетень мистецтвознавства*" до цього видання доктор історичних наук, лауреат Національної премії ім. Т.Шевченка Сергій Білокінь зазначає: "*В українському мистецтвознавстві його внесок остільки монументальний і поважний, як стародавня піраміда*" (с.7). Чимало з праць Стефана Андрійовича не втратили актуальності й дотепер. С.Таранушенко (1889-1976) народився у Лебедині, середню освіту завершив екстерном в Охтирській гімназії, вищу отримав у Харківському університеті. На студентській лаві опановував початки мистецтвознавчої науки під орудою професора Ф.Шміга. Він же підказав і тему наукової роботи "*Іконографія українського іконостаза*", за яку був нагороджений золотою медаллю. У подальшому вчений віддавав перевагу не стільки кабінетній роботі, скільки безпосередній праці з пам'ятками мистецтва та архітектури. Її результати були втілені у монографічних виданнях "*Старі хати Харькова*", "*Покровський собор у Харкові*", "*Мистецтво Слобожанщини XVII-XVIII вв.*" та ін. Вчений не тільки зробив детальний опис кожної пам'ятки, але й обміри. Передрук цих та інших праць з історії архітектури, музейної справи, шевченкознавства, книгознавства, спогади про митців вміщено у цьому виданні.

Якщо републікація рідкісного видання "*Катальог першої виставки української старовини*" було здійснено автором цих рядків раніше, у монографії "*Забуті художники і Сумщина*" (2008), то передрук статті "*Первая выставка украинской старины в Лебедине*" (1918) має для дослідників історії мистецького життя Сумщини надзвичайну цінність (с.150-152). Зокрема, у ній, на відміну від сухого переліку творів каталогу, містяться їхні характеристики: "*Самой богатой /.../ частью выставки бесспорно является отдел тканья. Он представлен очень большой (до 50 штук), прекрасной коллекцией старых ковров, собрания А.А.Красовского*" (с.151).

У короткому огляді роботи Харківського музею українського мистецтва за 1925 р. його директор С.Таранушенко знайомить з матеріалами експедицій на теренах Слобожанщини, які, на його погляд, *“добре характеризують архітектурне обличчя слобожанського містечка”*. Більшу увагу дослідники музею приділили Лебедину, а також ознайомилися з хатами у Пристайловому, Кургані та інших селах Лебединського повіту. Якщо конструктивні засоби, основні архітектурні форми ті ж самі, що й у Лебедині, зазначає С.Таранушенко, то в селах спостерігається більше одноманітності. У цій експедиції брали участь також *“місцеві культурні робітники (Б.К.Руднев та М.А.Грищенко), що групуються біля місцевого музею”* (с.163).

Свої спостереження над мистецтвом Слобожанщини XVII-XVIII ст. вчений виклав в окремій праці, яку присвятив своєму батькові (с.95-100). Її сторінки рясніють від назв міст і сіл Сумщини. Відмічаючи такі риси мистецької творчості XVII-XVIII ст., як безіменність і колективність, автор подає прізвище майстра-будівника сумського мешканця Дідашенка (с.97). У цій праці автор наводить факт існування панської майстерні килимарства у с.Боровенька на Лебединщині. Дослідження золотарства у Лебедині дозволило музею зібрати колекцію ювелірних виробів, авторові дійти висновку про те, що *“Лебединське ювелірство дуже цікаве ще й своєрідним відображенням в ньому елементів ампірового орнаменту в народній трактовці”* (с.100).

Яку б тему не вибирав С.Таранушенко, серед прикладів є обов'язково такий, що має відношення до Сумщини. Здавалося б, у такій вузькій за темою праці під назвою *“Хата по Єлисаветинському пр. під ч.35 в Харькові”* (1921) її автор наводить в якості прикладу народне будівництво на Лебединщині. Все це дозволило зробити висновок про те, що народний майстер *“шукає способів висловлення своїх емоцій в мінливо-рухливих, ілюзійно-мальовничих образах-формах”* (с.47). Вчений висуває також гіпотезу про можливість існування у Лебедині осередків по виготовленню та оздобленню скринь мальованими вазонами з квітками та букетами, перев'язаними бантом (с.100). Ці мотиви були поширеними і в золотарських виробках, килимах і вишиванках.

Обстеження архітектурних пам'яток у Седневі на Чернігівщині дозволило вченому зробити висновок про один із них: *“Седнівська лизогубівська кам'яниця - визначний яскравий пам'ятник кінця XVII ст. на Україні і один з унікальних пам'ятників матеріальної культури, що характеризує певну стадію і форму розвитку феодалізму в умовах гетьманщини”* (с.119).

Зовсім невеличка *“Згадка про Г.Нарбута”* (1927) подає постать нашого земляка-художника у ракурсі інтересів С.Таранушенка до народного українського мистецтва (с.190). У зібранні Стефана Андрійовича зберігалася акварель Т.Шевченка *“Пожежа в степу”* (1848). То ж не дивно, що його зацікавила тема *“Шевченко-художник”*, яка знайшла втілення у праці про ранні акварельні портрети Т.Шевченка (1928). Аналізуючи його портрети 30-х років XIX ст., дослідник акцентує увагу на написанні окремих деталей фігури або одягу, які засвоює майстер і які *“потім несвідомо, механічно переходять і в дальші роботи”* (с.177). Відкриттям для читача стане ще одна шевченкознавча студія *“До питання про лермонтовські мотиви в “Кобзарі” Шевченка”* (с.167-174).

А як по-сучасному сприймаються слова нашого земляка, виголошені ним 25 травня 1926 р.: *“Музей передовсім - наукова установа. Без наукової роботи немає музею”* (с.163). У той час, як у радянські часи, та й у теперішні, основними показниками оцінки роботи музейної установи є число його відвідувачів, кількість екскурсій та лекцій.

Серед неточностей відмітив би те, що наукова конференція *“С.А.Таранушенко та проблеми вивчення мистецтва Слобожанщини XVIII-XIX ст.”* була організована

і проведена у 1989 р. Сумським і Лебединським художніми музеями, а не Товариством охорони пам'яток історії та культури (с.251).

Видання містить велику кількість ілюстрацій, креслень, архівних фотографій. Частина з них друкується вперше. Книга розрахована на мистецтвознавців, істориків, фольклористів та інших зацікавлених читачів.